

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE AKTİVİZM: İLİŞKİSEL DÜZLEMDE EPİSTEMOLOJİK BİR YÖNELİM*

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY AND ACTIVISM: AN EPISTEMOLOGICAL TENDENCY IN RELATIONAL AREA

Prof. Dr. Ümit ARKLAN¹

Arş. Gör. Nurullah Zafer KARTAL²

ÖZ

Yaşadığımız dönemde kurumsal vatandaşlığın gereği ve emaresi olarak önem taşıyan kurumsal sosyal sorumluluk; ekonomik, yasal, etik ve sosyal (hayırseverlik) boyutlarıyla, sadece toplumdaki bireylerin hassasiyetlerinden ötürü değil, aynı zamanda kurumsal yapıların kazanımlar sağlayabilmek veya olumsuzlukları bertaraf edebilmek adına da girişimlerde bulunduğu bir uygulama alanıdır. Bahsi geçen kazanımlar ve olumsuzluklar noktasında temel motivasyon kaynağı niteliğindeki olgulardan biri ise, aktivizmdir. Kurumların varoluş nedenleri olan faaliyetleri gerçekleştirirken hedef kitlenin istek, beklenti ve şikayetlerine gereken ilgiyi göstermemesi, sorumluluklarını yerine getirme noktasında yeterli hassasiyeti taşıyamaması, onları aktivizm hareketleriyle karşı karşıya bırakabilmektedir. Hal böyle olunca, aktivizm, tüm kurumsal yapıların göz önünde bulundurarak hareket etmesi gereken bir olgu olarak gündeme gelmektedir. Bu bağlamda, çalışmada, kurumsal sosyal sorumluluk boyutları ve aktivizm ilişkisini epistemolojik bir yaklaşımla ortaya koyma amacı taşınmaktadır. Kurumsal tartışmalarda betimlenen kurumsal sosyal sorumluluk ve aktivizm ilişkisinin, örnek durum çalışması olarak alınan ilk halkla ilişkiler örneklerinden Colorado kömür grevi ve son örneklerden Deepwater Horizon patlaması olaylarıyla da gerçek hayattaki tezahürü gözler önüne serilmektedir. Değerlendirmeler sonucunda, geçmişten bugüne kurumların aktivizm hareketlerini ortadan kaldırmak için, yerine getirmediği kurumsal sosyal sorumluluk boyutunu uygulamaya koyma ya da sorumluluk boyutlarının en gözde ve en kabul edilebilir olan sosyal (hayırseverlik) boyutuna ağırlık verme yoluna gidebildikleri bulgulanmakta ve bu durum gerekçeleriyle birlikte tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Aktivizm, Aktivist Hareketler, Colorado Kömür Grevi, Deepwater Horizon Patlaması.

JEL Sınıflandırma Kodları: M14, G34, H19.

ABSTRACT

Held high at this time and age, with its financial, legal, ethical and social (charity) aspects the corporate social responsibility that is crucial as a requirement and prime indication of corporate citizenship, is embraced and

* Bu çalışma 18-21 Ekim 2017 tarihleri arasında Alanya/Antalya'da düzenlenen II. International Academic Research Congress (INES)'de bildiri olarak sunulan ve özet metni basılan "Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Aktivizm İlişkisi Üzerine Epistemolojik Bir Yaklaşım" isimli çalışmanın gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, umitarklan@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-0066-3122>

² Süleyman Demirel Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, zaferkartal@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9172-2954>

practiced not only to cater to individuals' perception, but also in order for corporate organizations to gain acquisitions and fend off negativities. Activism is one of the basic driving forces for such acquisitions and negativities. Corporations may end up having to face movements of activism, unless they display sufficient responsiveness to target audience's expectations, wishes and complaints while performing their operations and their primary objective. Considering these factors, activism becomes a fact that corporate organizations cannot afford to ignore during the course of their operations. Within this context, the study aims to explore the various dimensions of social responsibility and its relation to activism. The aforementioned relation, which was depicted from a theoretical perspective, manifests itself quite clearly in the Colorado coal strikes -one of the very first case studies presented from a public relations point of view- and the Deepwater Horizon explosion -one of the latest examples. The study discusses, justifies and presents findings as to how corporations may have had chosen to practice the social responsibility aspect or put emphasis on charity as the most favored and acceptable aspect in order to eliminate movements of activism from the past to the present.

Keywords: Corporate Social Responsibility, Activism, Activist Movements, Colorado Coal Strike, Deepwater Horizon Explosion.

JEL Classification Codes: M14, G34, H19.

1. GİRİŞ

Ortak yaşam platformu olarak da niteleyebileceğimiz sosyal hayat içerisinde yaşayan her bireyin olduğu gibi, kendine iyi bir yer edinmeye çalışan kurumların da belirli rol ve sorumlulukları mevcuttur. Kurumsal yapılardan beklenen, alacağı kararlarda ve neticesinde gerçekleştireceği eylem ve işlemlerde söz konusu sorumluluklarını göz önünde bulundurarak hareket etmesidir. Bu sorumlulukların bilinçli ya da bilinçsiz olarak gerektiği şekilde yerine getirilmemesi zincirleme bir reaksiyonu beraberinde getirerek birbirine uzaktan ya da yakından entegre toplum, çevre, sosyal hayat ve ekonomi gibi pek çok değişkenin kötü etkilenmesine sebebiyet verebilmektedir. Oluşacak kötü etkinin derecesi istemli yahut istemsiz ihmal edilen sorumluluk alanının ortaya çıkardığı sonuçlar ve bu sonuçların kapsamının büyüklüğü ve ihtivasının yoğunluğu ile paralellik arz etmektedir.

Sosyal sorumluluklar bağlamında kurumlar tarafından yapılan kimi ihmallere daha mikro düzeyde kalarak geniş kitlelerce dikkate alınmazken, kimileri çok büyük toplumsal reaksiyonları, kitle hareketlerini beraberinde getirebilmektedir. Burada, kurumsal yapının faaliyet gösterdiği toplumun sahip olduğu kültürel kodlar açısından ihmal edilen konunun niteliği ve toplumsal yapıdaki karşılığı belirleyici olmaktadır. Ayrıca, kurumun duyulan rahatsızlıktan erkenden haberdar olup olmaması, gereken hassasiyeti gösterip göstermemesi ve hedef kitleleriyle olan iletişimini iyi yönetip yönetmemesi bireylerin göstereceği tepkiler için temel tayin ediciler konumundadır. İhmal edilen kurumsal sosyal sorumluluk alanı toplumsal hassasiyetin yüksek olduğu konular içerisinde yer aldığı ve buna bir de kurumun vurdumduymazlığı eklendiğinde, kuruma gösterilecek reaksiyonun artması, aktivizm bağlamında tepkilerin yükselerek, kurumsal yapının çeşitli aktivist hareketlerle karşı karşıya kalması kaçınılmaz hale gelmektedir. Hedef kitlelerde yükselen tansiyon ve bunun çeşitli şekillerde aktivist dışavurumları ise kurumların –kimi zaman geç de olsa- kendilerine çeki düzen vermelerini sağlayabilmekte, onları sosyal sorumluluklarını yerine getirmeye zorlayabilmektedir.

Tüm bu ön kabullerden hareketle çalışmanın amacı, kurumsal sosyal sorumluluğa aktivizm özelinde odaklanarak, epistemolojik temelli ilişkisel çıkarımlarda bulunmaktır. Bu minvalde, kurumsal sosyal sorumluluk ve aktivizm konularına ilişkin kavramsal çerçevenin ortaya konulmasının ardından, söz konusu durumun gerçek hayattaki tezahürünü görmek üzere araştırma deseni olarak örnek durum çalışması kullanılmaktadır. Çalışmanın örneklemini amaçlı örneklem yöntemine göre seçilen Colorado kömür grevi (Ludlow katliamı) ve Deepwater Horizon patlaması oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde ön kabulleri sağlayan ilk örneklerden olması hasebiyle ve halkla ilişkiler tarihinde de önemli bir yeri olduğundan ötürü Colorado kömür grevi (Ludlow katliamı) ve yine bahsi geçen ön kabulleri sağlayan son örneklerden, Birleşik Devletler tarihinin en büyük felaketlerinden biri olan Deepwater Horizon patlaması tercih edilmektedir.

2. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK

İnsanın gelişim serüvenine bakıldığı zaman şu anda bulunulan duruma uzun ve zahmetli bir yolculuğun neticesinde geldiği görülebilmektedir. İlk insanlar belirli bir bilinç seviyesine gelinceye kadar sadece temel gereksinimlerini

yerine getirme dürtülerine cevap vermiş ve de söz konusu ihtiyaçlarını karşılamak adına çoğunlukla içgüdüsel olarak hareket etmiştir. İçgüdüsel hareket etmeden ötürü iyilik ve yardımseverlik gibi soyut düşünceler bu dönemde kendini tam olarak gösterebilir nitelikte olmamıştır. İnsanların zor işlerin altından tek başlarına kalkamamaları neticesinde bir araya gelmesi hasebiyle etkileşimin artması, kolektif bir kültürün ortaya çıkmasına sebebiyet vermiş ve böylece bilişsel gelişimle beraber soyut düşüncelerin de ön plana çıktığı görülmüştür.

İnsanlarda kolektif bilincin gelişmesi aynı zamanda kurumsal yapıların ortaya çıkmasında da belirleyici olmuştur. Bireysel eylemlerin yanı sıra, büyük çapta faaliyetlerin hayata geçirilmesi noktasında bir kurum çatısı altında kolektif eylem türleri sergilenmeye başlanmıştır. Bunun neticesinde, işbölümü ve uzmanlaşma esasına dayalı birlikteliğin olduğu, sahip olduğu büyüklük doğrultusunda çeşitli sayıda kişilerin farklı nitelikte görevler aldığı, belirli bir işleyiş düzeni ve koordinasyon içerisinde görev üstlenen bireylerin ve gerçekleştirilen faaliyetlerin birbirini farklı yönlerden tamamlayarak bütüncül bir ürün ya da hizmet olarak vücut bulduğu yapılar ortaya çıkmıştır. Tarihsel süreç içerisinde söz konusu yapılar her geçen zaman kendisini geliştirerek yeni alanlara yönelmiş, yeni iş yapış tarzları benimsemiş, sayılarının artması ve beklentilerin yükselmesiyle sadece ürün ve hizmetlere odaklanmaktan ziyade daha soyut nitelik taşıyan olgulara özen göstermeye, bu yönleriyle de ön plana çıkmaya başlamışlardır. Bunlardan birisi de kurumsal sosyal sorumluluk ve bu bağlamda hayata geçirilen uygulamalar olmuştur.

Kurumsal iyilik ve yardımseverliğin literatürde geçen ismi olan kurumsal sosyal sorumluluğun bugün olan anlamıyla ortaya çıkmasında; ‘güven eksikliği (Ertong, 2011:4), küreselleşme (Göztaş ve Baytekin, 2009:1999; Budak ve Budak, 2014:98), ekonomik gelişmelerin bozulması (Özkan, 2003:1), bilinçli tüketici ve yatırımcı profiline oluşması (İlic, 2010:307), kurumlardan beklentilerin değişmesi (Vural ve Coşkun, 2011:62; Peltekoğlu, 2009:186), toplumsal hareketlerin ve kamuoyunun zarar veren şirketlere baskılarının artması (Van Het Hof, 2009a:154), rasyonel ve geleceğini düşünen kurumların ‘varlıklarını sürdürmek için toplumun istek ve ihtiyaçlarına duyarlı olması’ (Özdemir, 2009:58), duyarlılığın tüketici nezdinde de artması (Ateşoğlu ve Türker, 2010:224), hedef kitle tarafında ‘başarının sadece ekonomik olarak kâr getirme açısından değerlendirilmeyip, aynı zamanda sosyal sorumluluğa da önem atfedilmesi’ (Gültekin ve Küçük, 2004:335-336; Tatarı, 2003:2; Çerik ve Özarslan, 2008:588), modern çağın gereklilikleri (Özkan, 2003:2), acımasız ve yoğun rekabet (Saç, 2009:1), sivil toplum kuruluşlarının hızla büyümesi (Ulu, 2007:1), kapitalizmin ortaya çıkardığı sosyal ve çevresel sorunların bir nebze olsun giderilmesi (Kaya, 2008:107), bütün bunlara ek olarak, kitle medyasının gelişmesi sayesinde araştırmacı gazetecilerin çevreye zarar veren kurumların faaliyetlerini aktarması, sanayi devrimi sonrası meydana gelen kitle toplumunun pasif ve edilgen değil, aktif ve etken bir yapıda davranması, aktivizm hareketlerinin kitle iletişim araçları vasıtasıyla hızlanması, halkla ilişkiler kavramının gelişmesi ve söz konusu kavramın bir uygulama alanı olarak kurumsal sosyal sorumluluğun ön plana çıkmasına sebep olması gibi etmenler bir katalizör görevi görmüştür.

Uygulama niteliğinin hem zamansal hem de mekansal olarak farklılıklarının (Tombs ve Smith, 1995:136) olması hasebiyle kurumsal sosyal sorumluluk için her dönem geçerli olacak bir tanım mevcut değildir (Ulu, 2007:9; Göztaş ve Baytekin, 2009:2001). Ancak, ilgili literatürde ön plana çıkarılan yönler doğrultusunda kurumsal sosyal sorumluluğu, ‘kurumların kendi ilgi alanları içerisinde refahı koruyan ve geliştiren’ (Halıcı, 2001:11), daha iyi bir toplum ve çevre için (Ulu, 2007:28) gönüllü olarak (Göztaş ve Baytekin, 2009:2006; Kaya, 2008:98; Çerik ve Özarslan, 2008:593; Carroll, 1991:229; Argüden, 2002:9; Öztürk, 2004:40; Gültekin ve Küçük, 2004:342; Ulu, 2007:31; Tatarı, 2003:2; Seitel, 2016:276) toplumsal sorunlarla ilgilenen (Peltekoğlu, 2009:186), ekonomik faaliyetleri tüm toplumun çıkarına zarar vermeden yönetmeyi (Demir ve Songür, 1999:151) amaçlayan, güven ortamını oluşturmayı (Çerik ve Özarslan, 2008:591) ve bunları yaparken toplumun rızasını kazanmayı (Van Het Hof ve Çabuk, 2009:57) hedefleyen bir uygulama alanı olarak ele almak mümkündür.

Kişiler ve kurumsal yapılar için son derece önemli bir güçlü yön teşkil eden söz konusu uygulama alanı; kamufle olma (Arklan ve Kartal, 2016:1155), göz önünde bulunma (Gümüş ve Öksüz, 2009:2135), tercih edilebilir olma (Ateşoğlu ve Türker, 2010:208-209), nitelikli çalışanları kuruma çekme (Argüden, 2012:12), kurum imajını (Özdemir, 2009:58) ve itibarını (Peltekoğlu, 2009:193) oluşturma ya da geliştirme, bir halo etkisi meydana getirme (Arklan ve Kartal, 2016: 1159), müşteri sadakatini (Tatarı, 2003:5), çalışanların kurumu sevmelerini (Saç, 2009:2) temin etme, uzun vadeli çıkarları koruma (Van Het Hof, 2009b:7), işletmeyi rekabet edebilir hale getirme (Fernandez ve Souto, 2009:40), kişi veya topluluklar tarafından yapılan aktivizme karşı koyma, olduğundan farklı ve güçlü görünme, meşruiyet sağlama, toplum içerisinde yapılacak olan eylemlere bir ehliyet kazandırma vb. gibi çok çeşitli sebeplerden ötürü kullanılabilir. Görüldüğü üzere içinde yaşanılan kompleks, birbirine entegre ve özellikle iş dünyası kısmında hiçbir durumun şansa bırakılmadığı çağımızda kurumsal sosyal sorumluluk hem

ahlaki hem de bazı çıkarlar sebebiyle kullanılabilir. Ahlaki olarak kullanılmasında toplumun belirli bir bilinç düzeyine ulaşması, bazı çıkarlar için kullanılmasında ise büyüme ve gelişme isteği itici güç olarak kabul edilebilir nitelikte olmaktadır.

Diğer taraftan, literatürde kurumsal sosyal sorumluluğun aralarında hiyerarşik bir ilişkiselliğin de söz konusu olduğu dört türünden bahsetmek mümkündür: Bunlar; ekonomik sorumluluklar, yasal sorumluluklar, etik sorumluluklar ve sosyal (hayırseverlik) sorumluluklardır (Vural ve Coşkun, 2011:74; Carroll, 1991:227; Argüden, 2002:9; Budak ve Budak, 2014:103; Peltekoğlu, 2009:187-188; Kaya, 2008:98; Demir ve Songür, 1999:155). Bu türlerin kısaca içeriğine değinmek çalışmanın daha anlaşılabilir kılınması adına önem arz etmektedir.

İlk olarak; herhangi bir varlığın devinimi üretim ve yeniden üretim sayesinde olmaktadır. Bu yüzden amaçlı bir girişim olan kurum kendi varlık durumunu sağlayan etmenleri geri yerine koyabildiği kadarıyla yaşam şansı bulabilmektedir. Ekonomi bu devinimi sağlayan en temel unsurlar içerisinde yer almaktadır. Öyle ki, kurum çalışanlarına, paydaşlarına ve hissedarlarına da kendilerini idame ettirebilecek ekonomik katkıyı sağlamak zorunda bulunmaktadır. Bu, kurumun sosyal sorumluluklarının birincisini oluşturmaktadır.

İkinci olarak; modern devlet yapısında kişilerin ve kuruluşların hareket alanları ve tarzları belirli kıstaslar çerçevesinde çizilmiştir. Bahsi geçen hareket alanları içerisinde faaliyet gösterme ve üretim yapma kurumların sorumlulukları altındadır. Devletin maddi müeyyide unsuruyla desteklenen hukuki kurallara uymak, hatta yeri geldiği zaman kuralların savunucusu olmak kurumların ikinci sosyal sorumluluğu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üçüncü olarak; gerek bireylerin gerekse kurumların yasal anlamda böyle bir zorunluluk bulunmasa dahi, ahlaki açıdan belirli bir takım eylem ve işlemleri yapması, bazılarında ise kaçınması beklenmektedir. Toplumdan topluma farklılık arz edebilen bu durum, etik kurallar çerçevesinde şekillenmektedir. Uyulması iyi ve kötü bağlamında ahlaki olarak gerekli, yasal olarak ise illa uyulması gerekmeyen, maddi bir yaptırım beraberinde getirmemekle birlikte çok önemli manevi yaptırım gücüne sahip bu kurallar bütününe uymak, kurumlar için üçüncü sosyal sorumluluk alanını teşkil etmektedir.

Son olarak ise; kurumlar için kurumsal vatandaşlığın bir gereği ve içerisinde faaliyet gösterilen topluma bir anlamda vefa borcu olarak kabul edilen birtakım faaliyetler söz konusudur. Birinci amaç olarak toplumsal yarar ekseninde kurumun hedef kitle, paydaş ve toplumun genelini ilgilendiren herhangi bir mevzuda harekete geçip, gerçekleşen ya da gerçekleşebilecek olumsuzlukları ortadan kaldırma çabası olarak nitelendirilebileceğimiz faaliyetleri hayata geçirmesi, kurumların uygulaması gereken sorumluluklar içerisinde sonuncusunu meydana getirmektedir.

Getireceği fayda ve imaja/itibara da katkısı nedeniyle, söz konusu bu sorumluluklar içerisinde en çok parlatılan ve görülmesi isteneni, ekseriyetle sosyal (hayırseverlik) sorumluluk boyutu olmaktadır. 'Kurumsal sosyal sorumluluk alanları arasında bulunan ekonomik, yasal, ahlaki, sosyal (hayırseverlik) sorumlulukların tümünü aynı hassasiyet kökeninde değerlendirip yerine getiren kurumlar olsa da, bu hassasiyete sahip olmayan kurumlar da mevcuttur' (Arklan ve Kartal, 2016:1153). İleride gerek yasalar gerekse hedef kitleler ve paydaşlar nezdinde herhangi bir sorunla karşılaşmamak adına kuruluşların kurumsal sosyal sorumluluk türlerinin her birine hak ettiği değeri vermesi, gereklerini yerine getirmesi rasyonel bir hareket tarzı olacaktır.

3. AKTİVİZM

Tarihsel skala üzerinde belirli bilinç düzeyine ulaşan insan, toplumda ehemmiyetli bir uygulama gücü olan topluluklara veya yönetimlere karşı, bazı yönlerini doğru bulmadığı ya da tamamen yanlış addettiği uygulamalar karşısında tepkilerini göstermiştir. Mağduriyetlerin giderilmesi, yapılan yanlışların düzeltilmesi, uygulanmakta olan bir faaliyetin zararlı yönlerinden vazgeçilmesi ve meşru bir gücün elde edilmesi gibi amaçlar doğrultusunda gösterilen bu tepkiler, günümüzde sistematik şekilde gerçekleştirilen emsallerine nazaran daha basit ve sade kalmakla beraber, daha çok doğrudan etki etmek üzerine kurgulanmış faaliyetler özelliğini taşımaktaydı. Haberleşme ağlarında ve iletişim teknolojilerinde yaşanan değişimler, okuma yazma oranının artmasıyla birlikte farklı kaynaklardan elde edilen enformasyonun doğruluğunu sorgulayabilme seviyesine ulaşmaya imkan veren sosyolojik dönüşümler, modern dünya içerisinde yalnızlaşmayı arttıran faktörler ve yoğun karmaşadan ötürü tükenmişliği üst seviyelere taşıyan psikolojik etmenler verilen tepkinin aktivist hareketlere evrilmesine ve yeni boyutlar kazanarak çok yönlü bir hal almasına sebebiyet vermiştir.

Siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik etmenlerin bir araya gelmesi neticesinde ortaya çıkan (Giddens, 2008:84) ve hemen her alanda etkisini güçlü bir şekilde hissettiren küreselleşme ise, aktivizm olgusunu da dönüştürerek çok ayrı bir boyuta taşımıştır. Sınırları büyük ölçüde ortadan kaldıran doğasıyla insanların birbirlerinden daha fazla haberdar olmalarını, ‘bilgiye daha rahat ulaşabilmelerini ve bunun bir neticesi olarak etraflarında meydana gelen gelişmeler karşısında daha çabuk tepkiler verebilmelerini beraberinde getiren’ (Ateşoğlu ve Türker, 2010:208) küreselleşme, aktivizmi yerel ya da bölgesel bazda gerçekleştirilen eylemler dizisi olmaktan çıkarak uluslar ötesi bir konuma taşımıştır. Farklı aktivist grupların birbirleriyle etkileşimlerini artırmakla kalmamış, küresel çapta çeşitli alanlarda örgütlenen ve yerel uzantılara sahip aktivist oluşumları da ortaya çıkarmıştır. ‘Gazete kağıdı, internet, televizyon, radyo gibi kitle iletişimini meydana getiren enstrümanlarda’ (Turow, 2011:14) yaşanan hızlı gelişimin de etkisiyle, müşterilerin ve kamu aktivizminin geliştiği çağımızda (Austin ve Pinkleton, 2006:130) bu tür toplumsal hareketler çok daha ileri boyutlara vararak ‘küresel seviyede artmıştır’ (Szondi, 2009:131).

Her ne kadar tarihsel perspektiften aktivizmin var oluşu insanların birlikte yaşamaları sonucu ortaya çıksa da, modern anlamda bahsi geçen hareketlerin ‘zirve noktasına ulaşması 1950’ler ve 1960’larda olmuştur. Bu yıllarda birçok aktivist hareket, kadın hakları, sivil haklar, tüketici güvenliği, çevrecilik ve Vietnam Savaşına karşı protestolar dahil olmak üzere üst seviyelere ulaşmış ve kamu dikkatini çekmiştir. Kuruluşlar problematik durumları sezmek ve aktivistlerin kamu tartışmalarıyla ilgilenmek için halkla ilişkiler profesyonellerine yönelmiştir’ (Smith, 2013:6). Öte yandan, halkla ilişkiler sadece aktivizme maruz kalan kişi ve kurumlar tarafından kullanılmamış, ‘1960’larda birçok aktivist de halkla ilişkiler tekniklerini kullanarak bu alana katkıda bulunmuş ve kurumsal elitin dikkatini çekmek adına halkla ilişkilerden faydalanmıştır’ (Coombs ve Holladay, 2014:63). Kamuoyunun dikkatini çekmek ve tartışma yaratarak gündemde kalma çabasından hareket eden aktivistlerin (Özel, 2014:41) 1990’larda ise görece olarak tecrit içerisinde çalışmış oldukları görülmektedir. Bahsi geçen tarihlerde sınırların ötesinde bağlantı kurabilme potansiyelleri bulunmasına rağmen, bugünle karşılaştırıldığında çok daha fazla zaman alıcı, pahalı ve zor olmuştur (Wakefield, 2009:107). Bugün ise teorik aktivizm dünyada potansiyel olarak devam etmekte ve birçok ulusun sosyal ve politik yapısından etkilenmektedir (Sriramesh ve Verçiç, 2009:9).

Birçok insanın birlikte bir şeyler yapması açısından önemli (Jordan, 2002:12) ve sorunları aşma ve de karşılamada bir bariyer olan aktivizmi (Coombs ve Holladay, 2014:63), problemleri bularak, politikaları, pratikleri ya da koşulları değiştirmek için kuruluşlar üzerinde özel çıkar grupları vasıtasıyla baskı kullanma süreci olarak ele almak mümkündür (Smith, 2013:6). Bu haliyle, bir grubun üyelerinin ortak çıkarlarını tehdit eden problemleri çözmeye çalışan (Kim ve Sriramesh, 2009:88), yasalar, düzenlemeler, davalar ya da tüketici baskıları sayesinde yönetimi baskı altına almayı amaçlayan hareketler olarak karşımıza çıkmaktadır (Heath, 2013:190). Şu anda gelişmiş topluluklarda modern hayatın bir parçası durumunda olan (Gregory, 2009:20) aktivizm ve bu minvalde gerçekleştirilen eylem türleri, gerek kamu yönetiminde gerekse özel sektörde, faaliyet alanı ve iş konusu fark etmeksizin tüm kurumların dikkat göstermeleri gereken bir konu olarak gündeme gelmektedir. Toplum içerisinde mensubu oldukları grubun veya topluluğun çıkarlarını gözetmek adına faaliyetlere girişen aktivist kişilerin eylemlerinin ilgili kişi ya da kurumlar tarafından görmezden gelinmesi, mevcut yapıyı rahatlatacak ve sorunlara çözüm bulacak rasyonel bir davranış tarzı olmadığı gibi, söz konusu hareketlerin daha büyük boyutlara ulaşmasına ve daha fazla ses getirmesine sebebiyet verecek bir potansiyel taşımaktadır. Aktivist toplulukların seslerinin duyulmaması, eylemlerinin nedenlerinin göz ardı edilmesi ve atılacak adımların onları yok sayarak hayata geçirilmesi tepkinin boyutunu daha üst seviyelere çıkararak, henüz sorun halinde olan bir konunun krize dönüşmesine dahi sebebiyet verebilmektedir.

Bunların yanı sıra, ülkenin yönetim şeklinin de aktivizm hareketlerinin meydana gelmesi, ilerlemesi ve etki gücünün daha üst seviyelere ulaşması açısından önem arz ettiğini söylemek imkan dahilindedir. Genel bir bakış açısıyla, totaliter ve çoğulcu olarak ikiye ayırabileceğimiz yönetimler, düşünüş, bir eylemi uygulayış ve de sahip olduğu ilkeler yönünden birbirlerinden oldukça farklı mahiyette özgüllük içermektedir. Tabi ki, bu kendine has farklılıklar, oluşumundan gelişim seyrine kadar aktivizm hareketlerini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilmektedir

Tek taraflı bir toplum yaratma çabasında, resmi bir ideolojiye, yani bütüncü bir dünya görüşüne sahip olan totaliter rejimlerde, bahsi geçen ideoloji tek ve mutlak kabul edildiğinden tartışılması ya da eleştirilmesi söz konusu olamamaktadır (Kapani, 2011:168). Bu yüzden belirli çıkar gruplarının veya ortak anlayış zemininde buluşan bireylerin kendi düşüncelerine denk düşmeyen eylemlere karşı faaliyete geçmesi, aktivizm temelli girişimlerde bulunması totaliter rejimlerde oldukça zor olabilmektedir. Fakat unutulmaması gereken nokta, totaliter rejimlerde aktivizm hareketlerinin tamamen yaşam şansını yitirmeyeceğidir. Baskıcı ve tek tipçi bir yönetim tarzını esas alan

bu tür rejimlerde de radikal olarak mevcut düzenin ortadan kaldırılmasını ya da belirli yönleriyle değiştirilmesini isteyen gruplar olabilmektedir. Bu bağlamda radikal olarak sistemi kısmen ya da tamamen değiştirmek isteyen aktivist gruplar harekete geçebilmekte ve istenen amaçları gerçekleştirilebilme yönünde girişimlerde bulunabilmektedir.

Diğer yönetim şekli olan çoğulcu yönetimler ise; çeşitli fikirlerin, karşıt görüşlerin, değişik yorumların, çatışan tezlerin açıkça ortaya döküldüğü ve temel hak ve özgürlüklerin (basın, toplanma, gösteri yapma, örgütlenme, dernek kurma, sendikalaşma vb.) sağlandığı bir sistemdir (Kapani, 2011: 166-167). Mevcut ya da karşıt düşüncelerin daha rahat bir şekilde dile getirilebilmesine ve aktarılabilmesine imkan tanıyan yapısı nedeniyle çoğulcu toplumlar aktivizm hareketlerinin zorlanmaksızın ve herhangi bir engelle karşılaşmaksızın rahat bir biçimde vücut bulmasında ve gelişmesinde totaliter rejimlerle kıyaslanamayacak potansiyeller taşımaktadır. Böyle bir toplum yapısında, bir grup insanın kendini veya toplumu ilgilendiren bir konunun meydana getireni üzerinde çıkarlarını gözetmesi ya da doğru bulmadığı bir kısmın düzeltilmesini talep etmesi ve söz konusu talebe çeşitli faaliyetler yürüterek kamuoyunun da dikkat etmesini sağlaması son derece olağandır. Ancak, çoğulcu yönetimlerde, aktivizm anlamında sahip olunan potansiyellerin tam olarak ortaya çıkarılarak toplumsal yapıya adapte edilmesinde, kültür, okuma yazma oranı, demografik özellikler ve gelişmişlik düzeyi gibi faktörler başat rol oynamaktadır.

4. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE AKTİVİZM İLİŞKİSİ

İnsanlar belirli eylemleri ve pratikleri hayata geçirmek suretiyle, bu faaliyetlerden birtakım yararlar sağlamayı ya da hazlar duymayı beklemektedirler. Bu bağlamda, bakıldığı zaman insan eylemleri bazı amaçlar dahilinde hayat bulmakta ve bahsi geçen amaçların önceliği veya aciliyeti motivin meydana gelmesinde öncü etmenler olmaktadır. İnsanlar gibi çeşitli yaşam evrelerine sahip kurumsal yapılar da hayatîyetlerini devam ettirirken bazı faaliyetlerde bulunmakta ve bu faaliyetlerden işlevsel olarak çeşitli yararlar sağlamaktadırlar. Toplumsal hayatın içerisinde belirli amaçlar, ilkeler, hedefler, stratejiler sarmalında kurulmuş olan kurumların yapmış oldukları eylemler de kâr, imaj ve itibar gibi çok farklı yönlerden kazanımlar elde etmek adına dizayn edilmiş olabilmektedir.

Bu minvalde, kurumların kâr, imaj ve itibar gibi çeşitli kazanımlar ve artı değerler elde etmek için yapmış oldukları eylemler arasında, ‘yoğun rekabet olgusu, bilinçlenen tüketici, bilgi iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler (Göztaş ve Baytekin, 2009:2004) neticesinde ortaya çıkan, ‘yer aldıkları toplumda, kendilerinden kaynaklanan ya da kendi dışında oluşan çeşitli sosyal sorunların çözümünde etkin bir rol üstlendikleri’ (Gökbunar, 1995:4) sosyal sorumluluk da bulunmaktadır.

Kurumsal sosyal sorumluluğu sadece gönüllülük esasına dayalı olarak birtakım faaliyetlerin yürütülmesi ve böylece topluma fayda sağlama etkinlikleri şeklinde ele almak fazla iyimser ve tek boyutlu idealize edilmiş bir bakış açısı olacaktır. Ekonomik, toplumsal, psikolojik vb. açılardan çok boyutlu muhtevaya sahip kavramın kurumlar minvalinde, güçlenerek varlığını devam ettirebilmek başta olmak üzere pek çok faydası bulunmaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluğun kuruluşlar için söz konusu bu faydalarından bir tanesi de, kendilerine karşı aktivizm hareketlerinin meydana gelmesinden önce ya da ortaya çıkmasından sonra durumun vahim bir noktaya ulaşmasını engellemek, oluşan kötü durumun pozitif bir noktaya evrilmesini sağlamak olabilmektedir.

Aktivizm kavramını kurumsal yapılar için önemli kılan, çok sayıda insanın bir düşünce etrafında bir araya gelerek kolektif bir hareket tarzı sergilemesidir. Hiçbir kurum yaşam döngüsünün herhangi bir döneminde aktivizm temelli tepkilerle, protestolarla, faaliyet ve eylemlerle karşı karşıya kalmak istememektedir. Çünkü bu tür hareketler hızlı şekilde büyümeye meyilli, önlenmesi hayli güç olan ve kurum için ağır bir külfet ve zahmet getirme potansiyeli taşıyan durumlardır. Kurumları aktivist hareketlerle karşı karşıya getiren, genelde kurumsal sosyal sorumluluğa ilişkin uygulamalardır. Kurumların bu bağlamda herhangi bir kusuru, ihmali ya da kastı, etki alanı ve etki düzeyi bağlamında aktivizme sebebiyet verebilmektedir.

Öyle ki ‘batılı ülkelerde sosyal sorumluluğun büyük ölçekli şirketlerin toplum üzerinde artan tesiri ve de özellikle Enron, Nike ve Shell gibi şirketlerde meydana gelen skandallar sonucunda toplumsal hareketler ve kamuoyunun şirketlere baskıları neticesinde özel sektörün gündemine girdiğini’ (Van Het Hof, 2009a:154) söylemek mümkündür. Çünkü günümüzde iletişim teknolojileri sayesinde birbirine entegre bir yaşamın mevcut olmasından ötürü ‘insanlar dünyada yaşanan olayların bir şekilde kendilerini de etkileyeceğini düşünmekte, olaylara karşı daha ciddi tepkiler verebilmektedir’ (Ateşoğlu ve Türker, 2010:208). Kurumsal yapıların bu tepkileri görmezden

gelmeleri, böyle bir tepkinin onları etkileyemeyeceğini düşünceleri daha büyük problemlerin başlangıcı olma potansiyeline sahiptir.

Öte yandan bazı kurumların, dört ayaklı kurumsal sosyal sorumluluklarından ekonomik, yasal ve etik sorumluluklara gereken önemi vermedikleri zaman ortaya çıkan tepkilere, dördüncü ayak olan sosyal (hayırseverlik) sorumluluk unsurunu hayata geçirmek suretiyle stratejik bir tavır sergiledikleri, bu sayede aktivizm hareketlerine karşı savunma yapabildikleri görülmektedir. Diğer bir deyişle, kurumlar, kurumsal sosyal sorumluluğun ilk üç ilkesini yerine getirmedikleri zaman ortaya çıkabilecek olumsuzluklar neticesinde aktivizm hareketlerini sönmekle amacıyla sosyal sorumluluk (hayırseverlik) ilkesini kullanabilmektedir. Böylece kurum yol açtığı olumsuzluklar karşısında tepkili olan bireylerin reaksiyonlarını azaltma amacı taşıyabilmektedir.

Yukarıda aktarıldığı gibi, ekonomik, yasal ve ahlaki sorumluluklarını yerine getirmediğinden dolayı, sosyal (hayırseverlik) sorumluluğu kullanarak aktivizm hareketlerini ortadan kaldırmak isteyen kurumlar olmakla birlikte, kurumun sosyal sorumlulukları arasında yer alan ve uygulanmadığı için aktivizm hareketine sebep olan ilgili sorumluluğu hayata geçirerek baskıyı egale etmeyi amaçlayan kuruluşlar da bulunabilmektedir. Böyle bir durumda bu kurumsal yapılar, bahsi geçen konu etrafında bir araya gelen grup ya da gruplar tarafından yapılabilecek baskıyı ortadan kaldırmak adına, hayata geçirmediği için toplum tarafından tepki çeken sorumluluğu bir an önce uygulamaya geçirmeye odaklanmaktadır.

Öz bir anlatımla, günümüzde kurumlar piyasa koşullarının baskıları, organizasyon içerisinde bulunan yöneticilerin belirli talepleri, kurumsallaşmanın tam olarak sağlanamaması, kısa sürede daha iyi noktalara ulaşma arzusu gibi nedenlerle sorumluluklarını bazı zamanlarda tam olarak yerine getirememektedirler. Kurumların sorumlulukları arasında bulunan ekonomik, yasal, ahlaki ve sosyal (hayırseverlik) sorumlulukların esas manada yerine getirilmemesi, çağımızın bir gerçeği olan bilgi iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve hedef kitlenin bir kaynaktan değil, çeşitli kaynaklardan beslenerek bilgiyi teyit edebilmesi sonucu, çalışanlar, paydaşlar, toplum, yasa koyucular, sivil toplum kuruluşları vb. unsurlar tarafından sorgulanmasına sebep olmaktadır. Bu sorgulamaları büyük bir aktivizm hareketine ulaşmadan önce engellemek veya hâlihazırda hayata geçmiş bir aktivizm hareketini sönmekle amacıyla kurumlar hayata geçirmediği kurumsal sosyal sorumluluklarını uygulamaya koyabilmekte ya da hayata geçirmediği kurumsal sosyal sorumluluklarından dolayı ortaya çıkan tepkiyi bastırmak adına sosyal (hayırsever) sorumluluk ilkesini kullanabilmektedir. Esasında, demokratik toplum yapılarında temel emniyet subaplarından olan aktivizmle ve aktivist oluşumlarla karşı karşıya kalındığında, gösterilecek en doğru reaksiyon mevcut durumu çok iyi anlayarak ve iletişim kanallarını sürekli açık tutarak hareket etmektir. Kurum iyi niyetli bir biçimde iletişimi stratejik şekilde yönetebilirse, ikna ediciliği daha artacağından bu durum mevcut sürece olumlu yansacaktır. Bu elbette ki aktivist oluşumların geri adım atacağı yahut taleplerinden vazgeçeceği anlamına gelmemektedir. Ama en azından kurum, istek, şikayet ya da mağduriyet konusu olan duruma ilişkin makul bir süreye, boyuta ya da alana muhataplarını razı edebilir. Böylelikle hem sorun çözüme kavuşturulmuş, hem de kısa vadeli planlardan çok büyük sapmalar olmaksızın hedef kitleler tatmin edilmiş olmaktadır.

5. ÖRNEK DURUM ÇALIŞMALARI

Her ne kadar tarih daima tekrardan ibaret olmasa da, daha önce yaşanmış olan olayların en azından bir oranda benzerleri günümüzde de yaşanabilmektedir. Bu yüzden geçmişte meydana gelen olaylar; şu andaki bulunan durumu açıklamak ve genellenebilir söylemler üretmek adına önem arz etmektedir. Herhangi bir durumun aşamalı olarak nasıl meydana geldiğini açıklama gayretinde olan kuramların test edilmesinde ve bahsi geçen genellenebilir söylemlerin ortaya çıkarılmasında tarihi bir referans noktası alan örnek durum araştırması yoğunluklu olarak sosyal bilimlerde kullanılan bir yöntemdir.

Bu bağlamda, sosyal bilimlerde araştırmacıların kullanmış oldukları örnek durum çalışmaları; belirli bir hadiseyi nitelikleme adına kurgulanan teorik çerçeveyi aktarmak ve toplumsal hayat içerisinde varlığını kanıtlamak amacıyla, yine içtimai yaşamda aranıp bulunan vakalardır. Başka bir deyişle, örnek durum çalışmaları kuramsal temelde hazırlanan çerçevenin gerçek hayata uygunluğunu ortaya seren bir sağlama yöntemi olarak da düşünülebilir (Arklan ve Kartal, 2016:1160).

Bir araştırmacı birtakım örnek olay türlerini derinlemesine incelemek istediği zaman, amaca yönelik örnekleme türü kullanılabilir (Neuman, 2006:324). Bahsi geçen örnekleme türünde, araştırmacı kendi hedefi doğrultusunda evrenden seçim yapmakta ve örnekleme belirlemektedir (Şimşek, 2012:121). Bu bağlamda, çalışmada kuramsal

art alanın gerçek hayattaki yansımaları göstermek adına amaçlı örneklem ve örnek durum çalışması kullanılmaktadır.

5.1. Colorado Kömür Grevi (Ludlow Katliamı)

İlk çağlardan beri birlikte yaşayan insan, dünya üzerinde geçirdiği zaman boyunca biriktirmiş olduğu bilgilerle beraber, kas gücünün yerine ikame edilebilecek mekaniği gerçek hayat üzerine uygulaması sonucu meydana gelen sanayi devrimi sayesinde, kırsal alanlardaki işlerini bırakarak refah açısından daha iyi noktada olacaklarını düşündükleri kentlere göç etmişlerdir. Ancak, devrimin ilk zamanlarında büyük işletmeleri ve tekelleri elinde bulunduran kişiler için iş yapan bireyler son derece kötü çalışma koşulları altında, uzun saatler mesai yaparak kendi hayatlarını idame ettirmek zorunda kalmışlardır. Bu çalışma şartlarında iş yapmak durumunda kalan bireyler belirli bir süre sonra, ünlü düşünürlerin kitle kültürü fikirlerinin aksine, bilinçlenerek zor koşulları bertaraf etmek için birleşip, ekonomik, yasal ve etik sorumluluklarını yerine getirmeyen kuruluşlardan haklarını almak adına aktivist bir şekilde hareket etmişlerdir. Buna en güzel örneklerden biri olarak halkla ilişkilerin tarihinde ve gelişim seyrinde önemli bir mihenk taşı olan Ivy Ledbetter Lee'nin de dahil olduğu, John Rockefeller'in işletmecisi olarak katıldığı Colorado kömür grevi (Ludlow katliamı) verilebilir.

Olayın gelişim aşamalarına geçmeden önce, meseleyi daha iyi kavramımıza katkı sunacak hülasa art alan bilgisi vermekte yarar bulunmaktadır. 'Birleşik Devletler'de 1870'lerden 1930'lara kadar olan dönemde sınıf çatışmalarının şiddeti olağanüstü düzeydedir. Kapitalist iş sahipleri güçleri sayesinde grevleri ve casus birlikleri ile sendikaları engelleyerek güçlenmektedir. İşverenler tarafından kiralanan özel kuvvetlerin yanı sıra hem Cumhuriyetçi hem de Demokrat Parti kurumları tarafından seçilen, kolaylıkla olaylara karışabilen (polis, devlet milisleri ve federal ordular) devletin orduları söz konusudur' (Hood, 2012). O zamanki 'kurumların, sağlık ve sosyal güvenlik sorunlarını hiçe sayarak, sadece kâr ile ilgilenmesi, kaza önlemleri almaktansa, birçok çalışanın yaşamını yitirmesine seyirci kalmasına sebep olmaktadır' (Peltekoğlu, 2009:100). Kurumlar yerine getirmekle yükümlü oldukları en temel sorumluluklarını dahi çalışanlarına karşı ihmal etmekte, onları kötü koşullar altında çalıştırmaktadır.

Benzer şekilde, Colorado kömür grevinin öncesinde Rocky Dağlarının eteğinde bulunan John D. Rockefeller'in sahip olduğu kömür madeninde çalışanlar işçiler (Hood, 2012);

- 10-12 saat arasında değişen açık sınırında çalışmakta ve kömür çıkarmak için kullandıkları ekipmanları (kazma, barut, kafa ışıkları) kendilerinin satın alması için zorlanmakta,
- İşçilerin maaşları topladıkları kömür kadar verilmekte ve toplanan kömürü ölçeklendirmeyi yapanlar ise kömürü hafif ölçeklendirme yapması talimatını yerine getirmekte,
- Madende çalışan işçiler çalışmadıkları günler para alamamakta,
- Çalışanlar genellikle dikenli dış çitlerin çekili olduğu, kapalı şirket kasabalarında yaşamaya zorlanan ailelerini yeterince beslemeye yetmeyen, ortalama gün başına sadece 3-4 dolara çalışmaktadır.

Tüm bu yaşanmışlıkların etkisiyle United Mine of America yönetimi altında yaklaşık olarak 10.000 madenci 13 Kasım 1913'de çok kötü çalışma koşullarını protesto etmek adına greve başlamış, akabinde şirketin barınma yeri tahliye edilmiş ve madenciler Ludlow'da yaklaşık 1200 kişinin kalabileceği bir çadır kent kurmuştur. 20 Nisan 1914 Pazar günü Ulusal Muhafızlar Ludlow kampını sarmış ve grevcilerin üzerlerine doğru makineli silah mevzilendirmiştir. Her ne kadar bazı açıklamalar Ulusal muhafız ordusunun madencilerden ellerinde tuttıkları bir rehineyi teslim etmemeleri üzerine olayların vuku bulduğu iddia edilse de, şiddet olaylarını neyin başlattığını tam olarak kimse bilememektedir (Dehler, 2017). 20 Nisan 1914 sabahı 200 çadırlık kolonide 11 çocuk ve iki kadının ölümüyle sonuçlanan olaylar yaşanmış, meydana gelen olay halkla ilişkiler tarihine geçmiştir (Peltekoğlu, 2009:108).

Vuku bulan olayların ardından '1914 yılında John D. Rockefeller Jr. Colorado Petrol ve Demir Şirketini ilgilendiren Ludlow katliamının kamuoyunda yansımaları konusunda kendisine yardım etmesi için (Seitel, 2016:32) halkla ilişkilerin ilk zamanlarının devlerinden olan, sermaye sahiplerine dönemin medyası gazetelerle çalışma ihtiyacını açıklayan (Coombs ve Holladay, 2014:63-64) ve halkla ilişkilerle ilgili ilk acenteyi New York'ta açan (Erdoğan, 2014:51) Ivy Lee'yi işe almıştır.

Lee, Standard Oil'in sahibi olan Rockefeller'ın uygun haberlerde yer aldığı bir medya ilişkileri çabası başlatmıştır (Coombs ve Holladay, 2014:64). "Colorado'da Endüstriyel Özgürlük Mücadelesi" adını verdiği 1914 yılında yayımlanan 15 bültenden oluşan ilk seride, grevin işçilerin kışkırtılması sonucu ortaya çıktığını, grev sırasında

işçiler tarafından şirketin yağmalandığının, sendika amacının işçi hakları elde etmekten ziyade tanınmak olduğunun, ayrıca işçi liderlerinin aldığı yüksek ücretlerin altını çizmiştir. (Fakat daha sonraları Lee'nin aktardığı bilgilerin gerçeği yansıtmadığı görülmüştür) (Peltekoğlu, 2009:108-109).

Lee, sadece bununla da kalmayıp, şirketin grev esnasında aldığı pozisyonu destekleyen bir makale yazması için Colorado valisini ikna etmiştir. Ayrıca Rockefeller'i tesisleri ziyaret etmesinin ve madencilerle ve aileleriyle konuşmasının iyi olacağına inandırmıştır. Rockefeller işçi salonunda yemek yerken, madende kazma sallarken ve çalışma saatinden sonra işçilerle bira içerken basının orada olması konusunda emin olmuştur. Basın bunu sevmiştir. Rockefeller'in çalışanlarının durumları hakkında ciddi şekilde endişe duyduğu resmedilmiş, ziyaret politika değişikliklerine ve daha fazla işçi yardımına sebep olmuştur (Wilcox vd., 2015:77).

Sonuç olarak, Colorado kömür grevi işçilerin kötü çalışma koşulları altında ve düşük ücret alarak çalıştırılması, Rockefeller'in şirketinin kurumsal sosyal sorumluluklarından sadece şirket sahiplerinin kâr elde etmesini düşünmesinden ötürü ekonomik ve aynı zamanda çalışanlarına sosyal hak tanımadığından etik sorumluluklarını yerine getirmemesi nedeniyle gerçekleşmiştir. Bu kapsamda, United Mine of America çatısı altında birleşen işçiler şirketin kendilerine karşı üstlenmedikleri sorumluluklarının ağır gelmesi, daha iyi çalışma koşulları ve ücret talepleri neticesinde aktivizme başvurmıştır. Ivy Lee'yi işe alarak bahsi geçen aktivizm hareketlerini önlemeyi amaçlayan Rockefeller ve şirketi, Lee'nin yönlendirmeleri ve gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler neticesinde, öncelikle sosyal (hayırseverlik) sorumluluklara ağırlık vermek suretiyle ve yanı sıra da yerine getirmedikleri ekonomik ve etik sorumluluklara dönük birtakım iyileştirmeler de yaparak, hem medya ve toplum nezdinde sosyal sorumluluk sahibi (hayırsever) olmuş, hem de aktivizm hareketlerini bertaraf etmiştir. Diğer bir deyişle, kurumsal sosyal sorumluluklar yerine getirilmediği için meydana gelen aktivist hareketler yine kurumsal sosyal sorumlulukların faaliyete geçirilmesi neticesinde sönümlenmiştir.

5.2. Deepwater Horizon Patlaması

Dünya üzerindeki en önemli doğal kaynaklardan biri olan petrol, her ne kadar binlerce yıldan beri kullanılagelse de, özellikle farklı türevlerinin yakıt olarak sarf edildiği içten yanmalı motorların icat edilmesi ve yaygınlaşması neticesinde önemini daha da artırmış bulunmaktadır. Bu temel işlevinin yanı sıra, askeri alanda materyal olarak bir değer ifade etmesi, günlük yaşam içerisinde yer alan birçok eşyanın yapımında kullanılması, üretim bandı içerisinde girdilerin çıktılara dönüştüğü endüstriyel ortamlarda enerji olarak yararlanılması, ulaşımda neredeyse tek enerji seçeneği haline alması ve ekonomik ve stratejik açıdan küresel bir güç unsuru olması gibi sebepler daha çok petrolün elde edilmesinde yeni rezervlerin aranmasına neden olmuştur. Özellikle petrolün aranması ve bulunduğu yataklardan çıkarılması süreçlerinde, bu sektörde faaliyet gösteren bazı kuruluşların çevreye yönelik zararlı etkileri olmuş, bu kurumsal yapılar konuyla ilgili sosyal sorumluluklarını yerine getirmemiş, bu nedenle aktivist hareketlere maruz kalmışlardır. Bahsi geçen senaryonun en son örneklerinden biri, felakette her ne kadar tek bir sorumlu bulunmasa da, Deepwater Horizon patlamasıdır.

Esasında Transocean adlı şirkete ait olup, daha sonra BP'ye kiralanan (Greenpeace, 2010) Deepwater Horizon petrol platformu yaklaşık 365 milyon dolarlık maliyetle Güney Koreli Hyundai Heavy Industries tarafından Ulsan'da inşa edilerek (Rigzone, 2010) 2001 yılında hizmete girmiş ve 10,000 feete kadar su altında çalışabilen, konumlandırılmış bir ultra derin su altı dalgıç kulesidir (Deepwater, 2017). 2010 Nisan'ında yaşanan patlamanın sabahında BP yetkilileri şirket için ehemmiyetli olan Deepwater Horizon'da çalışan 140 kişilik ekibe ziyarette bulunmuş ve petrol platformunun kesintisiz bir güvenlikte işlemlerini kutlamışlardır. Fakat ziyaretten yaklaşık on saat sonra 11 işçinin ölümüne (Seitel, 2016:18) ve 17 kişinin ağır yaralanmasına (Euronews, 2010a; The Guardian, 2010b; Halklaİlişkiler.com, 2011) sebebiyet veren patlama gerçekleşmiştir. 36 saat sonra suya gömülen platform, takriben 200 km kıyıyı etkilemiş, günlük 15 milyon litre petrolü okyanusa akıtmış (Halklaİlişkiler.com, 2011) ve patlama Amerika Birleşik Devletleri tarihinin en büyük çevre felaketi olmuştur (Euronews, 2010a).

Kazanın yaşanmasına sebebiyet veren olayları meydana getiren farklı nedenler ve tüzel kişiler olmasına rağmen, patlama esnasında petrol platformunun BP yönetiminde bulunması, gerekli ön inceleme yapılmadan veya ön inceleme yapılsa da sonuçlara göz yumularak petrol kuyusunun kiralınması, patlama gerçekleştikten sonra ise, şirketin Ceo'sunun söylemleriyle sorumluluğu üstlenmekten oldukça uzak görüntü vermesi felaketin başat aktörü olarak BP'nin görülmesine sebebiyet vermiştir.

Bunun üzerine patlamaya neden olan değişkenleri kamuoyuna açıklamak adına şirket bir ekip kurmuş ve ekibin çalışmaları neticesinde patlamayı meydana getiren sebepleri içeren rapor '5 ayda tamamlanmış ve 193 sayfa tutmuştur' (Euronews, 2010b). Raporda önemli olarak; kuyu filtraj borusunda bulunan betonun tipinin yanlış ve hidrokarbonların yanmasını durdurmayı amaçlayan bariyerlerin etkisiz olduğu, ilginç bir şekilde kuyudaki basınç kontrol testlerinin kuyunun güvensiz olduğunu göstermesine rağmen kabul edildiği, teçhizatla bulunan alev

önleme sisteminin ve gaz ile petrolün sızmasını engelleyen sistemin başarısız olduğu aktarılmıştır. Bunlara ilaveten, Transocean firması BP'nin maliyeti azaltmak için riski artıran kararlar aldığı (The Guardian, 2010b; Helber, 2010), Transocean'da çalışan bir teknik şef ise; alarm sisteminin arızalı olduğunu ve güvenlik mekanizması anahtarının bilinçli olarak kapatıldığını söylemiştir (The Guardian, 2010a). Açıklamalara bakıldığında, BP firmasının kurumsal sosyal sorumluluklarından hem yasal hem de etik sorumluluklarını yerine getirmediği, böylece büyük bir çevre felaketine sebep olduğu görülmektedir.

Öte yandan, şirket sadece felaket öncesi kurumsal sosyal sorumluluklarını üstlenmede değil, aynı zamanda felaket sonrası üzerine düşen sorumlulukları da yerine getirmede başarısız olmuştur. İlk hafta basına neredeyse hiç bilgi vermeyen, haftalar sonra olayı üstlenen BP (Halklailişkiler.com, 2011), Ceo Anthony Bryan Tony Hayward'ı felaket konusunda görevlendirmiştir (Seitel, 2016:18). Durumla ilgili büyük şaşkınlık yaşayan Hayward, devamında kızgın bir şekilde davranmış ve başkalarını suçlamıştır (Korosec, 2010). BP ilk olarak felaketin çevresel etkilerinin çok az olacağını altını çizmiş (Seitel, 2016:19), sızıntı miktarını az gösteren bilgileri aktarmış ve rötuşlu fotoğraflar göstermiş (Halklailişkiler.com, 2011), fakat hükümetin kurmuş olduğu araştırma ekibi belgelerin aksini ispatlamıştır (Seitel, 2016:19; Hoch, 2010). Ayrıca Hayward'ın "çevreyi bizden çok kirletenler var", "sorunla mücadele edecek teçhizata sahip değiliz" (Halklailişkiler.com, 2011), -ki ilginç bir şekilde başka ülkelerden gelen birçok yardım talebini ABD hükümeti reddetmiştir- (Rnw, 2017; Rogin, 2010), "büyük bir okyanus için küçük bir miktar" (Alleyn, 2010) gibi açıklamaları kamuoyunun tepkisini çekmiştir. Bunlara ilaveten, Hayward'ın felaket sebebiyle strese bağlı olarak, eski hayatını geri istediğine yönelik açıklamaları ve 'sızıntı devam ederken İngiltere'de yat yarışını izlediğine dair bilgilerin ortaya çıkması yoğun eleştiriler meydana getirmiştir' (Halklailişkiler.com, 2011). Görüldüğü gibi şirket kaza olduktan sonra da, hem topluma hem de kurumsal sosyal sorumlulukları konusunda gereğini yapmadığından ötürü olumsuz imaj edinen paydaşlarına mesuliyetlerini gerektiği şekilde yerine getirmemiştir. Bunun sonucunda da aktivist hareketlere maruz kalmıştır.

Bu bağlamda, birçok online imza kampanyası başlatılarak hem BP akaryakıt istasyonları hem de BP'nin kendisi protesto edilmiş ve bu imza kampanyalarına binlerce kişi katılmıştır. 'Tüketici haklarını savunan Public Citizen grubu "1,000,000 Strong to Boycott BP" isimli bir Facebook grubu kurmuş ve felaketten yaklaşık 20 gün sonra bu sayfa 5,000 kişi tarafından beğenilmiştir' (Citizen.org, 2010). Bir video grafiker olan Lee Perkins tarafından başlatılan "BP Boycott" Facebook sayfası (Abcnews, 2017), Berlin'den Kaliforniya'daki Concord'a kadar, ilk etapta 300,000 kişi (Wheaton, 2010), '22 Haziran'a kadar ise 688,500 kişi tarafından beğenilmiştir. Yine 3 Haziran'a kadar Public Citizen tarafından başlatılan "Boycott BP" isimli kampanya BP'nin hiçbir ürünü satın almamayı vaad eden 22,000 taahhüt almıştır' (Wikipedia, 2017). Bundan dolayı, 20 Nisanda olan sondaj patlamasından beri Florida'dan Illinois'e kadar BP'nin satışlarında %10 ile %40 arasında düşüş rapor edilmiş (Weber, 2010), genel olarak ürün pazarlamasında azalmalar olmuş (Euronews, 2011), bu da şirketin borsadaki durumunu etkilemiştir (Wheaton, 2010; Euronews, 2010a).

Petrol sızıntısı devam ederken, uluslararası sanat camiası da konuya ilgisiz kalmamış, ilk olarak rock grubu Korn, BP'nin ürünlerini kullanan tur otobüslerini ve araçlarını (Marquee, 2010), Korn'dan sonra Disturbed, Godsmack, Slightly Stupid, Rob Zombie, Megadeth, Black Label, Society with Zakk Wylde, Anthrax, Creed ve Filter, Lady Gaga gibi ünlü isimler şirketi protesto etmişlerdir (Cizmar, 2010).

Bunlara ek olarak, çevreci aktivist grup Greenpeace de BP'ye tepki göstermiştir. 20 Mayıs 2010 tarihinde iki aktivist, felaketi protesto etmek için BP'nin Londra'daki binasına tırmanarak kurumun bayrağını indirmişlerdir (The Guardian, 2011). Yine bahsi geçen aktivist grup, BP'nin politikalarına tepki göstermek amaçlı Londra'da şirketin 50 akaryakıt istasyonunu kuşatma altına almış (Alleyn, 2010) ve de grubun katılımcısı aktivistler petrol aramaya çıkan bir geminin gövdesine BP'nin petrolüyle "Kutup Sondajına Hayır" yazmıştır (Wikipedia, 2017).

Yaşanan bu aktivist eylemler neticesinde BP ilk etapta Ceo görevi için Tony Hayward yerine Bob Dudley'i getirmiştir. 'Ağustos ayı gibi, şirket sızıntıyı durdurabilmek ve temizlik çalışmaları yapmak amacıyla yaklaşık 40 milyar Euro kaynak ayırmıştır' (Euronews, 2010a). 2016 yılına kadar temizlik çalışmaları, farklı anlaşmalar, ödenen cezalar ve uzlaşma bedelleri dahil 53 milyar doların üzerinde bir meblağ şirket tarafından ödenmiştir (Hürriyet, 2016).

Sonuç olarak, Deepwater Horizon patlamasında başka kişiler ve kurumların da kusurları olmakla birlikte, petrol platformunun patlama esnasında BP yönetiminde olması, şirketin hem patlama öncesinde hem de felaketin akabinde gereken kurumsal sosyal sorumluluklarını yerine getirmemesi üzerine; medya, kamuoyu -ki 'yapılan kamuoyu araştırmalarında çoğunda halk nezdinde şirketin sorumsuz davrandığı ortaya çıkmıştır- (Wikipedia, 2017; Denke, 2010), hükümet, uluslararası toplum, sivil toplum kuruluşları gibi unsurlardan tepki almış ve de

aktivist hareketlere maruz kalmıştır. Yaşanan aktivist hareketler neticesinde şirket kurumsal sorumluluklarını yerine getirmiş/getirmek zorunda bırakılmıştır.

6. SONUÇ

Sosyolojik birçok değişkenin insan hayatına girmesi sonucu bilinç düzeyinde meydana gelen yükseliş, birey orijini içinde etkileşime geçilecek unsurlar arasındaki ilişkiye de sirayet etmiş durumdadır. Bahsi geçen bilinç düzeyi, bireyin ilkelerinden ayrı olarak, ilişkide bulunduğu kişiler ya da kurumlardan farklı beklentilerde olmasına yol açmakta, ilişki düzeyinin mahiyeti ise beklentilerin ne kadar karşılandığı açısından değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, günümüzde bireylerin kurumlardan da farklı beklentileri bulunmakta ve özellikle beklentilerini karşılamayan, kendilerini veya toplumun genelini ilgilendiren konularda yanlış buldukları faaliyetleri uygulamaya koyan kurumlara karşı çeşitli şekillerde tepkilerini göstermektedir.

Özellikle kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte, dünya üzerinde vuku bulan herhangi bir olayın kısa süre içerisinde insanlara ulaşması ve böylece insanların kendilerini ilgilendiren yanlış buldukları eylemler için kurumsal yapılara karşı seslerini duyurmak ya da tepkilerini gösterebilmek adına bir araya gelmeleri olarak tanımlanabilen aktivizm hareketleri, bahsi geçen yapıların kurumsal sosyal sorumluluklarını yerine getirmesi için tetikleyici bir etki yapabilmektedir. Yine bu aktivizm hareketlerini elimine etmek adına kurumlar ekonomik, yasal, etik ve sosyal (hayırseverlik) sorumluluk boyutlarını kullanılabilmekte, taraflarına gelen tepkileri bu şekilde dindirebilmektedir.

Kurumsal sosyal sorumluluk ve aktivizm ilişkisini ortaya koymak üzere örnek durum çalışması olarak ele alınan ve detaylandırılan Colorado kömür grevi ve Deepwater Horizon patlaması bu durumu kanıtlar niteliktedir. Colorado kömür grevinde Rockefeller ailesinin sahip olduğu kömür madeninde, kurumsal sosyal sorumluluklarını yerine getirmediğinden ve çok kötü çalışma koşullarından dolayı kurumun aktivizm hareketlerine maruz kaldığı, olayların ölümlerle sonuçlanması neticesinde, Ivy Lee önderliğinde kamuoyunda oluşan kötü imajı egale etmek adına söz konusu kurumun kurumsal sosyal sorumluluklarını yerine getirme yolunu seçtiği görülmektedir. Diğer örnek durum çalışması olan BP'nin yönetiminde yer alan Deepwater Horizon petrol platformunun patlamasında da benzer bir durum söz konusudur. BP'nin Petrol platformunu Transocean firmasından kiralamadan önce gereken hassasiyeti göstermemesi, kiraladıktan sonra ise platformun eksiklerini gidermemesi, ilaveten patlamadan sonra petrol sızıntısının miktarını önemsiz -büyük bir okyanus için küçük ölçüde bir sızıntı- olarak lanse etmesi, patlamanın etkilerini giderebilecek teçhizat ve ekipmanları daha önceden elinde bulundurmaması kurumun sosyal sorumluluklarını yerine getirmediğine delalet olarak değerlendirmek mümkündür. Bunun üzerine BP'nin oluşan aktivizm hareketlerini sönmölemek amacıyla daha fazla külfet ve maliyete katlanmak durumunda kalarak tekrardan kurumsal sosyal sorumluluklarını yerine getirme stratejisini benimsediği anlaşılmaktadır.

Öz bir anlatımla, örnek durum çalışmalarından da görülebileceği üzere, kurumlar her zaman kurumsal sosyal sorumluluklarını yerine getirme noktasında istekli davranmayabilmekte, hedef kitlelerin ve toplumun ihtiyaç ve taleplerine duyarsız kalabilmekte ve ihmalkar bir tutum takılabilmektedir. Bu durum kamuoyunun dikkatini ve/veya halkın tepkisini çekebilecek bir konuda ve düzeyde olduğunda aktivist hareketlerle karşı karşıya kalabilmekte, böyle bir durumda da kurumlar aktivizm hareketlerini sönmöleyebilmek ve oluşan tepkiyi dindirebilmek adına tekrardan ihmal ettikleri kurumsal sosyal sorumluluklarını yerine getirme ve bu bağlamda çeşitli uygulamalar gerçekleştirme yolunu seçebilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abcnews (2017). The Conservation, Boycott BP Facebook Movement. <http://abcnews.go.com/WNT/video/conversation-boycott-bp-facebook-movement-10910882>, (Erişim Tarihi: 11 Eylül 2017).
- Alleyne, R. (2010). BP Oil Spill, Was Tony Hayward Right After All?, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/northamerica/usa/7918000/BP-oil-spill-Was-Tony-Hayward-right-after-all.html>, (Erişim Tarihi: 07 Mart 2017).
- Argüden, Y. (2002). "Kurumsal Sosyal Sorumluluk", Y. Argüden (Ed.), Kurumsal Sosyal Sorumluluk içinde (8-14), İstanbul: ARGE Danışmanlık Yayınları.

- Arklan, Ü. ve Kartal, N. Z. (2016). “Kurumsal Sosyal Sorumluluğa Halo Etkisi Bağlamında Bir Bakış”, International Congress of Management Economy and Policy Proceedings Cilt: 2, 26-27 Kasım, İstanbul, 1152-1168.
- Ateşoğlu, İ. ve Türker, A. (2010). “Konaklama İşletmelerinin Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerine Yaklaşımı, Muğla İli Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(3), 207-226.
- Austin, E. W. ve Pinkleton, B. E. (2006). Strategic Public Relations Management, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Budak, G. ve Budak G. (2014). İmaj Mühendisliği Vizyonundan Halkla İlişkiler, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Carroll, A. B. (1991). “The Pyramid of Corporate Social Responsibility, Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders”, Business Horizons, 34(4), 39-48.
- Citizen.org (2010). Public Citizen Urges Boycott Of BP, <https://www.citizen.org/media/press-releases/public-citizen-urges-boycott-bp> (Erişim Tarihi: 11 Eylül 2017).
- Cizmar, M. (2010). Lady Gaga, Rise Against, Disturbed Join Korn’s BP Boycott. Oh, Yes, And Creed Too!, <http://www.phoenixnewtimes.com/music/lady-gaga-rise-against-disturbed-join-korns-bp-boycott-oh-yes-and-creed-too-6620180>, (Erişim Tarihi: 15 Eylül 2017).
- Coombs, W. T. ve Holladay, S. J. (2014). It’s not Just PR Public Relations in Society, Chichester: Blackwell Publishing Ltd.
- Çerik, Ş. ve Özarslan, E. (2008). “Çalışanların Sosyal Sorumluluk Boyutlarına İlişkin Algılamaları: İlaç Sektöründe Karşılaştırmalı Bir Uygulama”, Ege Akademik Bakış, 8(2), 587-604.
- Deepwater (2017). Deepwater Horizon, <https://web.archive.org/web/20100426171257/http://www.deepwater.com/fw/main/IDeepwater-Horizon-i-Drills-Worlds-Deepest-Oil-and-Gas-Well-419C151.html>, (Erişim Tarihi: 05 Eylül 2017).
- Dehler, G. (2017). Ludlow Massacre, <https://www.britannica.com/event/Ludlow-Massacre>, (Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2017).
- Demir, H. ve Songür, N. (1999). “Sosyal Sorumluluk ve İş Ahlakı”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(3), 150-168.
- Denke, G. (2010). Poll Shows Negative Ratings For BP, Federal Government, <http://voices.washingtonpost.com/behindthenumbers/2010/06/poll-shows-negative-ratings-fo.html>, (Erişim Tarihi: 15 Eylül 2017).
- Erdoğan, İ. (2014). Teoride ve Pratikte Halkla İlişkiler, Ankara: Erk Yayınları.
- Ertong, G. (2011). “Niklas Luhmann’ın Sosyal Sistemler Kuramı ve Güven Tartışmaları Bağlamında Sağlık Sistemi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(2), 3-26.
- Euronews (2010a). BP’nin zor yılı, <http://tr.euronews.com/2010/12/30/bp-zor-yili>, (Erişim Tarihi: 03 Eylül 2017).
- Euronews (2010b). BP Kaza Raporunu Açıkladı, <http://tr.euronews.com/2010/09/08/bp-kaza-raporunu-acikladi>, (Erişim Tarihi: 03 Eylül 2017).
- Euronews (2011). BP’nin Kârı Beklentilerin Altında Kaldı, <http://tr.euronews.com/2011/02/01/bp-nin-kari-beklentilerin-altinda-kaldi>, (Erişim Tarihi: 03 Eylül 2017).
- Fernandez, B. ve Souto, F. (2009). “Crisis and Corporate Social Responsibility, Threat or Opportunity?”, International Journal of Economic Sciences and Applied Research, 2(1), 36-50.
- Giddens, A. (2008). Sosyoloji, H. Özel (Çev.), İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gökbunar, A. R. (1995). “İşletmelerin Çevrenin Korunmasında Sosyal Sorumluluğu”, Ekoloji Çevre Dergisi, (14), 4-6.

- Göztaş, A. ve Baytekin, E. P. (2009). “Sosyal Sorumluluk Kampanyaları ile Çocukların Bilinçlendirilmesi ve Eğitimi Türkiye’den Bir Uygulama Örneği, Aygaz ‘Dikkatli Çocuk’ Kazalara Karşı Bilinçlendirme Kampanyası”, Journal of Yaşar University, 4(13), 1997-2015.
- Greenpeace (2010). Deepwater Horizon Petrol Sızıntısı Hakkındaki Gerçekler, <http://www.greenpeace.org/turkey/tr/news/deepwater-petrol-sizintisi-280610/>, (Erişim Tarihi: 3 Eylül 2017).
- Gregory, A. (2009). “Management and Organisation of Public Relations”, R. Tench ve L. Yeomans (Ed.), Exploring Public Relations içinde (19-34), Harlow: Prentice Hall.
- Gültekin, N. ve Küçük, F. (2004). “Kurum İmajı Açısından Paydaş Memnuniyeti”, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 19(1), 335-347.
- Gümüş, M. ve Öksüz, B. (2009). “İtibar Sürecinde Kilit Rol, Kurumsal Sosyal Sorumluluk İletişimi”, Journal of Yaşar University, 4(14), 2129-2150.
- Hahıcı, A. (2001). “İşletmelerde Sosyal Sorumluluk Stratejileri, Çanakkale İlinde Bir Araştırma”, Yönetim ve Ekonomi, 7(1), 11-26.
- Halklailişikiler.com (2011). BP Krizi Nasıl Yönetti?, http://www.halklailiskiler.com.tr/BP_Krizi_Nasil_Yonetti..php, (Erişim Tarihi: 3 Eylül 2017).
- Heath, R. L. (2013). “Control”, Robert L. Heath (Ed.), Encyclopedia of Public Relations içinde (189-192), California: Sage Publications.
- Helber, S. (2010). Our View On Disaster In The Gulf, Boycott BP? Feels Good, But It Hurts The Innocent, https://usatoday30.usatoday.com/news/opinion/editorials/2010-06-24_editorial24_ST_N.htm, (Erişim Tarihi: 15 Eylül 2017).
- Hoch, M. (2010). New Estimate Puts Gulf Oil Leak At 205 Million Gallons, <http://www.pbs.org/newshour/rundown/new-estimate-puts-oil-leak-at-49-million-barrels/>, (Erişim Tarihi: 3 Eylül 2017).
- Hood, J. (2012). Remembering The Ludlow Massacre, <http://www.wsws.org/en/articles/2012/05/ludl-m29.html>, (Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2017).
- Hürriyet (2016). BP’nin Tarihi Felaketinin Cezası Belli Oldu, <http://www.hurriyet.com.tr/tarihi-felaketin-cezasi-belli-oldu-40082038>, (Erişim Tarihi: 3 Eylül 2017).
- İlic, D. K. (2010). “İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Literatür Taraması”, Ege Akademik Bakış, 10(1), 303-318.
- Jordan, T. (2002). Activism! Direct Action, Hacktivism ve The Future of Society, London: Reaktion Books.
- Kapani, M. (2011). Politika Bilimine Giriş, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kaya, H. (2008). “Demografik Özelliklerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algılanması Üzerindeki Rolü, Bandırma Yerelinde Bir Araştırma”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(20), 96-110.
- Kim, J. ve Sriramesh, K. (2009). “Activism and Public Relations”, K. Sriramesh ve D. Verčič (Ed.), The Global Public Relations Handbook içinde (85-104), New York: Routledge.
- Korosec, K. (2010). Gulf Oil Spill, BP Ceo Hayward Just Can’t Help Blaming Someone Else, <https://www.cbsnews.com/news/gulf-oil-spill-bp-ceo-hayward-just-cant-help-blaming-someone-else/> (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2017).
- Marquee (2010). Korn Boycotts BP Products, <http://marquee.blogs.cnn.com/2010/06/10/korn-boycotts-bp-products/>, (Erişim Tarihi: 11 Eylül 2017).
- Neuman, W. L. (2006). Toplumsal Araştırma Yöntemleri I., S. Özge (Çev.), Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Özdemir, H. (2009). “Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Marka İmajına Etkisi”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(15), 57-72.

- Özel, A. (2014). "Halkla İlişkiler ve Aktivizm İlişkinine Kuramsal Bir Yaklaşım", Hatice Hale Bozkurt (Ed.), Halkla İlişkilerde Yeni Yaklaşımlar içinde, İstanbul: Paradigma Akademi.
- Özkan, Ş. T. (2003). Jandarmanın Sosyal Sorumluluk Anlayışı ve Jandarmanın Etik Davranışlarının Halkla İlişkilere Etkileri, Yüksek lisans tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, Ö. (2004). Fark Yaratmanın Yeni Yolu: Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Leaders, Mayıs 2004, 40-43.
- Peltekoğlu, F. (2009). Halkla İlişkiler Nedir?, İstanbul: Beta Basım.
- Rigzone (2010). Deepwater Horizon Sinks Offshore Louisiana, http://www.rigzone.com/news/article.asp?a_id=91509, (Erişim Tarihi: 05 Eylül 2017).
- Rnw (2017). Dutch Consul Slams US Foot-Dragging On Oil Spill, <https://www.rnw.org/archive/dutch-consul-slams-us-foot-dragging-oil-spill>, (Erişim Tarihi: 9 Eylül 2017).
- Rogin, J. (2010). U.S. Not Accepting Foreign Helps On Oil Spill, <http://foreignpolicy.com/2010/05/06/u-s-not-accepting-foreign-help-on-oil-spill/>, (Erişim Tarihi: 9 Eylül 2017).
- Saç, Ö. (2009). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin Çalışanların Örgütsel Bağlılığına Etkisi Üzerine Bandırma Yerelinde Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, B.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Seitel, F. P. (2016). Halkla İlişkiler Uygulaması, S. Ç. Mengü (Çev. Ed.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Smith, M. F. (2013). "Activism", Robert L. Heath (Ed.). Encyclopedia of Public Relations içinde (6-8), California: Sage Publications.
- Sriramesh, K. ve Verčić, D. (2009). "A Theoretical Framework for Global Public Relations Research and Practice", K. Sriramesh ve D. Verčić (Ed.), The Global Public Relations Handbook içinde (3-24). New York: Routledge.
- Szondi, G. (2009). "International Context of Business Relations", R. Tench ve L. Yeomans (Ed.), Exploring Public Relations içinde (117-146), Harlow: Prentice Hall.
- Şimşek, A. (2012). "Evren ve Örneklem", A. Şimşek (Ed.), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri içinde (108-133), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Tatarı, B. (2003). "Şirketlerin Toplumla İlişkisinde Yükselen Değer: Kurumsal Sosyal Sorumluluk", İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayınları.
- The Guardian (2010a). Deepwater Horizon Alarms Were Switched Off to Help Workers Sleep, <https://www.theguardian.com/environment/2010/jul/23/deepwater-horizon-oil-rig-alarms>, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2017).
- The Guardian (2010b). BP Oil Spill Report – As It Happened, <https://www.theguardian.com/environment/blog/2010/sep/08/bp-oil-spill-report-live> (Erişim Tarihi: 5.09.2017).
- The Guardian (2011). Greenpeace Activists Scale BP's London Headquarters In Oil Protest, <https://www.theguardian.com/environment/2010/may/20/greenpeace-activists-scale-bp-building-roof>, (Erişim Tarihi: 3 Eylül 2017).
- Tombs, S. ve Smith, D. (1995). "Corporate Social Responsibility and Crisis Management, The Democratic Organisation and Crisis Prevention", Journal of Contingencies and Crisis Management, 3(3), 135-148.
- Turow, J. (2011). Media Today An Introduction to Mass Communication, New York: Routledge.
- Ulu, A. S. (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Bir Alan Çalışması, Yüksek Lisans Tezi, K.S.İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Van Het Hof, S. D. (2009a). "Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Şirketlerin ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Anlayışları", İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, (28), 153-183.
- Van Het Hof, S. D. (2009b). Türkiye'de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Üçgeni, Şirketler, Toplum ve Toplum Kuruluşları, TÜBİTAK Projesi, Proje No, 107K182.

- Van, Het Hof, S. D. ve Çabuk, D. (2009). “Kurumsal Sosyal Sorumluluk”, M. Işık ve M. Akdağ (Ed.), Düünden Bugüne Halkla İlişkiler içinde (53-72), Konya, Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Vural, Z. B. A. ve Coşkun, G. (2011). “Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Etik”, e-gifder, (1), 61-87.
- Weber, H. R. (2010). APNEWSBREAK, Trade Group Says BP To Give Cash To Gas Stations Due To Lost Sales From Boycotts, https://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.canadianbusiness.com%2Fshared%2Fprint.jsp%3Fcontent%3DD9GL7E600%26adZone%3Dmarkets%2Fmarket_news%26pubZones%3D%2Fcontent%2FMARKETS%2FMARKETS_SHARED_HEADER_SPONSOR_AD_HTML.jsp%7C%2Fcontent%2FMARKETS%2FMARKETS_SHARED_SIDE_AD_HTML.jsp&date=2010-07-11, (Erişim Tarihi: 15 Eylül 2017).
- Wheaton, S. (2010). Protesters Gather At BP Gas Stations, <http://www.nytimes.com/2010/06/03/us/03boycott.html>, (Erişim Tarihi: 11 Eylül 2017).
- Wikipedia. (2017). Reaction To The Deepwater Horizon Oil Spill, <https://en.wikipedia.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvUmVhY3Rpb25zX3RvX3RoZV9EZVWwd2F0ZXJfSG9yaXpvbl9vaWxfc3BpbGw>, (Erişim Tarihi: 9 Eylül 2017).
- Wilcox, D. L; Cameron, G. T. ve Reber, B. H. (2015). Public Relations Strategies and Tactics, Harlow: Pearson Education.